

Saba Öymen

**Takvimli Edebiyat
notları (I)**

Takvimli Edebiyat Notları - 1

Ocak – Şubat

“Bence edebiyat alçak sesle yapılır. Yanında yöresinde gürültüyü gereksinmez, buna dayanamaz. Müziğe yakındır, resmi sever, insanın her hali karşısında büyülenir ve büyüler.”
Ayla Kutlu’nun bu sözleri 1 Ocak 2016 yaprağında.

Ne denli doğru Ayla Kutlu’nun dedikleri. Fazla gürültü, fazla gösteriş bir şeylerin eksikliğini örtmeye çalışmaktan başka ne ki... Takvimde okuduğum bu tümce bana Hasan Ali Toptaş, Barış Bıçakçı gibi yazarları anımsattı. Gazetelerde, dergilerde durmadan boy göstermiyor oluşları ne güzel bir değişiklik, sürekli ortalıkta olan medyatik yazarlarla karşılaştırınc... Hiçbir şey kaybettirmiyor sessiz(!) yazarların bu davranışı onlara. Okuyun, yazdıklarıyla varlar, yaptıkları gürültüyle değil. Milan Kundera da medyatik sanatçıları protesto etmek amacıyla, çok uzun yıllardır söyleşi yapmayı reddeden, romanlarının onun adına konuşabileceğini söyleyen yazarlardan biri. Başka örnekler de var. En son söyleşisini 1980’de yaptıktan sonra ölene dek gözlerden uzak kalan Salinger ile çok satan İtalyan romanlarının yazarı, gerçek kimliği bilinmeyen Elena Ferrante, iki ayrı uç noktada. Bazen de bu saklılıkla kendilerinden söz ettiriyorlar diyebiliriz, Elena Ferrante’de olduğu gibi.

Benim sözünü ettiğim, gereksiz gürültü yapmıyor olmak.

Ali Püsküllüoğlu: “Herkes kendini Türkçeyi biliyor varsayıyor. Yönetmelik yerine yönetmenlik diyen, böylece her iki sözcüğü de bilmediği anlaşılan bakanlarımız var, bu da beni umutsuzluğa sürüklüyor.”

Şaşırdınız mı bakanların, eğitimli kişilerin, hatta gazetecilerin Türkçeyi bilmeyişlerine?

Bir başka yaprakta çizimini bilmediğim karikatür: Tivit atan kız, parmaklarıyla sayarken şöyle diyor: “Otuzuma basmadan önce Reiki mastırı olucam, Ulysses’i bitircem, leğen kemiğime kırlangıç dövmesi yaptırıcam, Nobel Edebiyat Ödülünü alcam.” Tam bugünün insanının

beklentisi... Her şeyi istemek, hem de onu, çabucak ve en az çabayla elde etmenin peşinde olmak, buna hakkı olduğunu düşünmek.

9 Ocak 1953: “İzmir’de bir genç, beş liralıkların üzerinde resmi olan kadına âşık oldu.” Konuyu biraz araştırdığımda, 1952 yılında dolaşıma giren beş liralık kâğıt paranın dava konusu olduğunu öğreniyorum. Kâğıt paranın arka yüzünde, “Fındık toplayan köylü kızları” adlı bir resim var. Üç kız fındık dolu sepetleriyle fotoğraf makinesine gülümsüyorlar. İzmirli genç bu kızlardan birine mi âşık oldu bilmiyorum ama, kızlardan biri, resminin elden ele dolaştığını, böylelikle şahsi hakkına tecavüz edildiğini ileri sürerek dava açmış, beş liralığın dolaşımdan kaldırılmasını istemiş. Davanın nasıl sonuçlandığıyla ilgili bilgi yoksa da kâğıt paranın on bir yıl kadar dolaşımda kalmış olması olumsuz sonuçlandığını gösteriyor gibi. Bu arada öğrendiğim bir bilgi de, resmin aslı olan fotoğrafta üç değil, dört genç kızın olduğu fakat kızlardan birinin resimden çıkarıldığı. Parayı dolaşımdan çekmek yerine, kızı resimden çıkarmayı mı yeğlediler acaba?

İzmirli delikanlı, 1953’te bir gün karşılaşmış beş liralığın üstündeki genç kızla. Belki rüzgârın yaprakları savurduğu bir sonbahar öğle sonrasında, belki ağaçların tomurcuklara durduğu bir ilkbahar sabahında... Resme nasıl âşık olunur? Bir yerde okumuştum, âşık olmanın âşık olunan kişiyle pek bir ilgisi yok diyordu, âşık olmak, âşık olan kişiyle ilgili bir durum yalnızca. Biraz da mekân ve zamanla.

Metin Erksan’ın Sevmek Zamanı adlı, baş rolünde Müşfik Kenter’in oynadığı filmini anımsayanlar vardır, boyamak için gittiği evin duvarında asılı kadın resmine âşık olan bir boyacıyı anlatıyordu.

Sabahattin Ali’nin Kürk Mantolu Madonna’sında da romanın baş kişisi tablodaki bir kadına tutulur. Şöyle anlatıyor Sabahattin Ali, o ilk çarpılış anını: “Orada, kürk mantolu bir kadın portresinin önünde, mihlanmış gibi durduğumu hatırlıyorum. Resimleri seyredip geçenler, vücutlarıyla beni sağa sola itiyorlar, fakat ben olduğum yerden ayrılamıyordum. Bu portrede ne vardı? Bunu izah edemeyeceğimi biliyordum. (...) Bu çehreyi veya benzerini hiçbir yerde, hiçbir zaman görmediğimi ilk andan itibaren bilmeme rağmen, onunla aramızda bir tanışıklık varmış gibi bir hisse kapıldım. (...) Adeta ellerim titreyerek katalogu karıştırdım. Bu tablo hakkında orada tafsilat bulacağımı umuyordum.”

Çevremdeki, uzak yakın tanıdıklar arasında resimdeki bir kadına ya da erkeğe âşık olan kimse yok, fakat birilerinin bir yerlerde bu duyguyu yaşadığına eminim. Çünkü edebiyat yaşama öykünür. Yoksa yanılıyor muyum, yaşam mı edebiyata öykünüyor? Bir resme sevdalanan kimse tanımadım ama gerçekte yaşanan öyle şeyler duyuyorum, görüyorum ki, bir öyküde, bir romanda anlatılıyor olsaydı, yazarın düş gücü ne denli genişmiş, neler de hayal etmiş denilebilirdi.

18 Ocak'ta şöyle yazıyor: "Kadınlar Şükufezar dergisinde "saçı uzun aklı kısa" deyimine karşı mücadele başlattılar." Yıl 1886. Okur yazar oranının çok düşük olduğu, hele kadınların günümüze göre çok daha fazla erkek baskısı altında yaşadığı yıllar... Osmanlı'ların son eğitim bakanlarından birinin kızı olan Arife Hanım ve arkadaşları büyük bir yüreklilikle çıkartmışlar bu dergiyi. İlk sayısından itibaren, kadınlara okumayı, meslek sahibi olmayı öğütleyen yazılar yayınlamış, iyi bir ev hanımı ya da uysal bir eş olmakla ilgili, annelikle ilgili hiçbir yazıya yer vermemişler.

Bir başka takvim yaprağında Hasan Ali Toptaş'ın Harfler ve Notalar adlı kitabından bir alıntı... Türkçenin halini ne güzel anlatıyor:

"Buraya taşınınca ben çok şaşırılmıştım. Yangın çıkışına ÇIKIŞ yerine sadece EXIT yazılmıştı çünkü ve bu kelime ruhuma batan koca bir diken gibi karşımda öylece duruyordu. (...) Sonunda "haddimi bilmeyen işgüzar bir memur" olarak müdüre gidip neden böyle olduğunu sordum tabii. O da bana oturduğu masanın gerisinden EXIT kelimesinin ne anlama geldiğini sordu. Gerçekten bilmiyormuş. Söyledim. (...) Hatta, müdürün bu yazıyı değiştirmedeğini görünce sonraki günlerde, işgal altında mıyız, devlet bana neden İngilizce hitap ediyor, Türkçe yasaklandı mı diye başka birtakım şeyler de söyledim ama bunlar hiçbir işe yaramadı. Bana deli gözüyle bakanların gözleri biraz daha büyüdü sadece."

Behçet Çelik'in, bütünüyle katıldığım şu sözleri bir yaprakta:

"Bir kez daha "öykü romana giriş değildir" demek anlamsız, ama bu görüş o denli yaygın ki ister istemez yinelemek gerekiyor. Sanıldığının aksine birbirine çok yakın disiplinler de

değiller. Öykü, okurundan romana kıyasla daha çok katılım bekliyor, çağrışıma daha açık. Günümüzde romanın daha çok yeğlenmesinin bir nedeni de bu. Yazma disiplini gibi okuma disiplini de farklıdır öykü ile romanın.”

29 Şubat 1980: “Sadece 29 Şubat günlerinde yayımlanan La Bougie du Sapeur gazetesinin ilk sayısı çıktı.”

Fransa’da yayınlanan bu gülmece dergisinin okurları çok sabırlı kişiler olmalılar.

Mart – Nisan

2 Mart 2000’de Pendik Kaymakamlığı, Nobel ödüllü İtalyan yazar Dario Fo’nun Kabin Oyunları (aslı Kadın Oyunları) adlı tek kişilik tiyatro oyununun sahnelenmesine, erkekleri tecavüze kışkırttığı gerekçesiyle izin vermemiş.

Kadın Oyunları aynı yıl kitap olarak yayımlanmış. Kitabın tanıtım yazısı şöyle bitiyor: “Sizlere iyi okumalar. Kitabı okuyup bitirdikten sonraki günlerde kadınlarımızın başına bir kaza gelmemesi için şimdiden iyi şanslar.” Pendik Kaymakamlığı’nın tiyatroya izin verip vermemesi ayrı bir konu, tanıtımı yazan Füsun Demirel’in kitabın biraz daha fazla okuyucu bulması adına böyle kışkırtıcı bir anlatım kullanmasına ne demeli? Her şeyden önce sansasyon geliyor değil mi, sansasyon!

14 Mart’ın Pi günü olduğunu biliyor muydunuz? 14 Mart, Amerikan tarih formatında 3/14 olarak yazıldığı, bu da Pi sayısının en yaygın yaklaşımı olan 3.14 ü çağrıştırdığı için bugünün Pi günü olmasına karar verilmiş.

17 Mart 1927’de İtalya’da, müzmin bekarların ağır vergi ödemeleri için kanun çıkarılmış. Toplumda nasıl bir yükü vardı da buna gerek görüldü, merak ediyorum. Yoksa, yalnızlığın mutluluk olduğunu söyleyen, başına buyruk yaşamaktan hoşlanan bekarlara uygun görülen bir tazminat mıydı bu? Peki, müzminliğin ölçütü neydi, kaç yıllık bekarlıkla belirleniyordu?

26 Mart 1953’de, İstanbul’da bir bekçi kendisine emanet edilen dükkânı soymuş. “Ben soymasam biri soyacaktı zaten.” demiş.

Türkiye toplumunda hırsızlığa olan eğilim. Hırsızlığa hoşgörü. Kendisi hırsızlık yapmayanlarda bile ‘olur böyle şeyler’ düşüncesi. Atalarının bir kısmı 1700’lerin sonlarına doğru İngiltere’den gönderilen suçlular olan Avustralya halkında hırsızlığa böyle bir hoşgörü yokken Türkiye’de niye var? Bir zamanlar İngiltere’nin hapisanesi olan Avustralya’nın bugün geldiği yerde, bir politikacının pahalı bir şarabı hediye olarak kabul etmesi bile olay oluyorken,

Türkiye’de, ne var canım, başa geçen herkes yiyor yaklaşımı neden yerleşmiş? Yönetimi ele geçirenler büyük soygunlarla uğraşırken, onları destekleyen ötekiler de küçük soygunlarla ceplerini doldurmak peşinde olduğu için mi?

27 Mart – “Boşuna Sinirlenmiyorum” başlıklı köşenin karikatürlerinden birinde, Sinirlenen Adam, “Bakın çok enteresan, Kropotkin’i elinden düşürmeyen bir dostum vardı. Şu an İçişleri Bakanlığı’nda uzman yardımcısı, evli ve 6 çocuk babası. Kırılmaca, darılmaca yok.” diyor.

Peter Kropotkin Rus düşünür, bilim adamı ve eylemci. Merkezsiz hükümet ve kural tanımazlık (anarşizm) yanlısı. Bir prensin oğlu. Soylu ve varlıklı olmanın getirdiği tüm olanaklara sahipken, daha on iki yaşında soyluluk unvanına karşı çıkmış. Kendisine prens diyen arkadaşlarına kızıyor, adıyla çağırılmalarını istiyormuş. Nasıl oluyor bu? Nasıl olup da kimileri, kalıplaşmış yapıya böyle karşı çıkabiliyor, sahip oldukları ayrıcalıktan ve rahat yaşamdan vaz geçmeyi göze alabiliyor? Onların tuzu kuru diyebilirsiniz. Bence pek de öyle değil, düzene karşı çıkmak her zaman yürek ister. Ya karikatürdeki adam gibiler? İnançları, ülküleri, gençlik düşü kabul etmek, rahat yaşam ve maddi varlık uğruna, düzenin bir parçası olmayı seçmek... Düzen yanlış bir şey değil elbette, anarşizm yanlısı olmaktan söz etmiyorum ama sürekli Kropotkin okuyan kişinin İçişleri Bakanlığında çalışması gülümsetiyor insanı. Yaşı kaç olursa olsun idealizmi hiçbir zaman bırakmadığını iddia edenler var. Eşitlikten, yoksulun yanında olmaktan söz ederken, mal varlığını günbegün artırırlar. Toplumun daha az şanslı kesimine katkısı olacak biçimde değerlendirmeye yanaşmayanlar. Onlar, gençlikteki ilkelerine hala bağlı olduklarını söylerken inanıyorlar mı, başkalarını inandırdıklarını mı sanıyorlar, bilmek isterdim.

31 Mart 1809’da, Dostoyevski’nin “Hepimiz onun paltosundan çıktık.” dediği Nikolay Vasilyeviç Gogol doğmuş.

Nikolay Gogol... Muhteşem Rus yazarlarının ilki. Rus edebiyatının altın çağı olarak adlandırılan dönemin yazarlarını büyük ölçüde etkileyen usta. Turgenev, Gonçarov, Tolstoy, hepsi onun yolunu bir ölçüde izlemiş fakat Dostoyevski’nin üzerindeki etkisi anlaşılabilir bir başkaymış. Dostoyevski, “Hepimiz onun paltosundan çıktık.” derken, bir yandan çağdaşı tüm

yazarların Gogol'ün etkisi altında kaldığını söylüyor, bir yandan da Gogol'un ünlü öyküsü Palto'ya gönderme yapıyor.

Nikolay Gogol başkalarını da etkilemiş. Onlardan biri, Hint asıllı Amerikalı yazar Jhumpa Lahiri. 2000 yılında Pulitzer Edebiyat ödülünü kazanan Jhumpa Lahiri'nin romanı The Namesake'i (Adaş) okumadıysam da romandan uyarlanan filmi geçenlerde izledim. Muson Düğünü, Selâm Bombay gibi filmlerin de yapımcısı olan Mira Nair yönetmiş. Hindistan'dan Amerika'ya göç etmiş bir ailenin yaşamını anlatırken, Gogol'e, Gogol'un Palto'suna yaslanıyor Lahiri. Neden Gogol, neden başka bir yazarı değil de Gogol'ü seçmiş? Bir Gogol hayranı olmalı diye düşündüm, belki Gogol'ün özel bir yeri, bir anlamı vardı onun için. Sonra bir yerlerde bir edebiyat araştırmacısının yorumunu okudum. "Arada kalmışlığın özgürlüğü." diyordu, "Gogol'ün Palto'daki hayaleti ve Lahiri'nin göçmenleri... Gogol ve Lahiri, ikisi de, arada kalmışlık olgusuyla ilgileniyorlar. Palto'nun baş kişisi Akakiy bir hayalete dönüştüğünde, bu arada kalmışlık hali onu özgür kılıyor aynı zamanda. Belirsizlik ya da çaresizlik gibi görünen şey gizemli bir güç veriyor ona. Jhumpa Lahiri'nin roman kahramanları da, doğdukları toprağı terk edip başka bir ülkeye göçtüklerinde, olumsuz gibi görünen hal, aynı zamanda özgürlüğün yolu olabiliyor. Çıkışsızlık, bir yandan da özgürlük olasılığı."

3 Nisan 1929'da İstanbul'da düzenlenen Yerli Malı Kullanma ve Koruma toplantısında gençlik, yerli malı kullanmaya yemin etmiş.

Kadınlar Günü, Sevgililer Günü, Anneler Günü, Barış Günü, İnsan Hakları Günü, Sanat Günü, Tiyatro Günü gibi pek de işe yaramayan onlarca özel günden biri olmaya aday mı bugün? Bir avuntu var: eğer herkesin birbirine olur olmaz armağanlar aldığı bir tüketim gününe dönüşürse, en azından, yerli mallarının alım satımına yarayacak.

Takvimin "Kim ne demiş" bölümündeki yazılardan sevdiğim bir tanesiyle ve ardından gelmezse olmaz şiirle bitirmek istiyorum yazıyı. Samim Kocagöz anlatıyor: "Askerlik dönüşü bir meyhanedeyiz. İşim var, kalktım. Arkadaşlardan biri, "Otur, biraz sonra Külebi gelecek." dedi. Neyse geldi Külebi. Sarmaş dolaş olduk. Ben Külebi'nin "Kamyonlar kavun taşır ve ben

onu düşünürdüm” dizelerini anımsayıp takıldım Külebi’ye. “Külebi, kamyonlar hala kavun taşıyor mu?” Külebi, “Sorma Samim, kelek taşıyorlar.” dedi.

Kamyonlar kavun taşır ve ben / Boyuna onu düşünürdüm, / Kamyonlar kavun taşır ve ben / Boyuna onu düşünürdüm, / Niksar'da evimizdeyken / Küçük bir serçe kadar hürdüm. / Sonra âlem değişiverdi / Ayrı su, ayrı hava, ayrı toprak. / Sonra âlem değişiverdi / Ayrı su, ayrı hava, ayrı toprak. / Mevsimler ne çabuk geçiverdi / Unutmak, unutmak, unutmak.

Anladım bu şehir başkadır / Herkes beni aldattı gitti, / Anladım bu şehir başkadır/ Herkes beni aldattı gitti, / Yine kamyonlar kavun taşır / Fakat içimde şarkı bitti.

(İstanbul, Cahit Külebi)

Mayıs – Haziran

1 Mayıs 1776 - Dünyada olup biten her şeyin arkasında olduğu iddia edilen topluluk İlluminati, Adam Weishaupt tarafından kuruldu.

Stanley Kubrick'in Eyes Wide Shut (Gözü Tamamen Kapalı) adlı filmini izlemiş miydiniz? Tom Cruise ile Nicole Kidman'ın baş rollerinde oynadığı film, Manhattan'da yaşayan varlıklı bir çiftin evliliklerindeki sorunları, iç çatışmalarını anlatırken, İlluminati benzeri gizli bir topluluk da giriyordu işin içine.

İlluminati, Aydınlanma çağında, 1700'lerin ikinci yarısında, bağnazlığa, bilgiyi engellemeciliğe, bâtılığa karşı çıkmak üzere kurulmuş bir topluluk ama zaman içinde farklı bir kimliğe bürünmüş. Bugün komplo teorisyenleri, tarihteki pek çok olayın ardında İlluminati'nin olduğunu iddia ediyor. Dünyanın en tanınmış ve etkili kişilerinin bu gizli topluluğun üyesi olduğunu, Waterloo savaşı, Fransız Devrimi, Kennedy suikastı gibi dünya için önemli birçok olayın İlluminati'nin yönlendirmesiyle gerçekleştiğini düşünüyor.

Stanley Kubrick'in, filmin gösterime girmesinden birkaç ay önce beklenmedik bir şekilde ölmesini bile, filmin İlluminati'ye gönderme yapmış olmasına, gizli topluluğu çok fazla ele vermiş olmasına bağlayanlar var.

3 Mayıs - Gündüz Vassaf, Cennetin Dibi adlı kitabında şöyle yazmış: "Çocuklarımızın kurtuluşu için, türümüzde bir devrim yaratma zorunluluğuyla karşı karşıyayız."

Kitabı okumadım ama sözler ne denli doğru. Fakat bir şey var: herkes, hepimiz, ne yapılması gerektiğini konuşuyoruz da yapmaya gelince duruyoruz. Herkes başkaları yapsın diye bekliyor. Bazen de yapılacaklar tek bir kişiye bırakılmak isteniyor. Biri çıksa da yapsa! (Bir Atatürk daha çıksa, ah Atatürk gibi biri daha çıksa!)

Beklemekten ve beklerken konuşmaktan yapmaya vakit kalmıyor.

12 Mayıs – Enis Batur söylemiş: "İyi bir okur haftada bir kitap okur, bu yılda elli kitap eder. Ortalama olarak okuma süresinin elli yıl olduğunu dikkate alırsak iki bin beş yüz kadar kitap

okuyabiliriz. Bu durumda da bizi sarıp sarmalayacak, etkileyecek, besleyecek kitaplar okumanın faydalı olduğuna inanıyorum. Öfke duyduğumuz, asit salgıladığımız kitapların okunmasının vakit kaybı olduğu düşüncesindeyim.”

14 Mayıs 1998 – Emmy Ödüllü dizi Seinfeld’in son bölümü NBC televizyonunda yayınlandı. Dizi 9 yıldır yayınlanıyordu.

“Hiçbir şey hakkında bir tv programı” Böyle tanımlanıyordu dizi. Amerikalı oyuncu ve yazar Jerry Seinfeld, dizide yine kendisini, Jerry Seinfeld’i oynuyordu ama kurmacaydı dizi. Seinfeld’in yanısıra, unutulmaz George Constanza, Cosmo Kramer, Elaine Benes karakterleri ve bu dörtlünün yine unutulmaz diyalogları, şakaları, hikayeleri... Seinfeld, bütün zamanların en güzel Amerikan sitkomlarından biri bence.

23 Mayıs – Yine Gündüz Vassaf: “Her yeni kelime, hem yeni bir keşif olduğu için kendimize, dünyamıza bakma ufkumuzu zenginleştiriyor, hem de artık bilincimize yerleştiği için o kelimenin tutsaklığında bakar oluyoruz dünyaya. “

Gerçekten, bir olguyu ya da nesneyi adlandırdığımız, tanımladığımız zaman, onun çevresini, sınırlarını çizmiş oluyoruz fakat burada değişik bir orantı da var. Tek bir sözcük yalnızca belli bir noktayı aydınlatan küçük bir lamba gibiyse, sonsuz sayıdaki sözcükle sonsuz genişlikte bir alan ışıklanıyor. Evet her yeni sözcük bakış açımızı tutsak ediyor ama bu sözcüğün eksikliğinde bakış açısı diye bir şey olmuyor, en azından dile getirilemiyor, ifade edilemiyor.

23 Mayıs yaprağında yer alan sözleriyle, Buket Uzuner, öykü mü, roman mı tartışmalarına katılmış. “Roman mı hikâye mi zor diye ayırmak yanlış bir sınıflandırma. Bu göz doktoru mu, kulak doktoru mu daha önemli gibi bir şey oluyor. “

Romanla öyküyü birbirinin rakibi değil, kardeşi olarak görmeli diye düşünüyorum. Bu karşılaştırma tıpta yapıldığında, elbette önem farkı değil ama belki güçlük farkı söz konusu olabilir. Ameliyat yapan bir cerrahın ya da acil servisteki bir doktorun işinin daha güç olabileceğini kabul etmemiz gerekmez mi? Edebiyatta karşılaştırılması gerekenler,

edebiyatın türleri değil. İki kişiyi, iki çocuğu, iki arkadaşı birbiriyle karşılaştırmak, çoğu zaman onları birbirine karşı kıskırtmaktan başka işe yaramaz. Romanla öykü arasında niye böyle bir ilişki oluşturalım? İkisinin yeri ayrı, ikisini de seviyoruz, okuyoruz. Öyküyü ve romanı, kendi içlerinde değerlendirmeli, verilen ürünleri türün kendi içinde tartışmalı.

30 Mayıs 1960 – 1957’de yayımlanan Doktor Jivago romanıyla Nobel Edebiyat ödülüne layık görülen ancak ödülü reddeden Rus yazar Boris Pasternak öldü.

Boris Pasternak Doktor Jivago’yu 1956 yılında bitirdiğinde, yayınlanması için Rusça edebiyat dergisi Novy Mir’e vermiş fakat dergi, sosyalist gerçekçiliğe karşı çıkıyor olduğu için kitabı yayınlamayı reddetmiş. (Sosyalist gerçekçilik, Sovyetler Birliği ve Çin’de ortaya çıkan, sosyalizm ideolojisinin sanat ve edebiyattaki yansıması.) Pasternak da, romanının kahramanı Jivago gibi, bireylerin gönencini, toplumun ilerlemesinden daha çok önemsiyormuş.

Pasternak, Nobel Ödülünü hiçbir zaman istememiş. Ödülün, kendisi ve ailesi için tehlike olacağından endişe ediyormuş. Ödülü almak için Stockholm’e gittiği takdirde, Sovyetler Birliği’ne tekrar girişinin engelleneceği açıkça bildirilince de Komite’ye yazarak ödülü reddetmiş.

CIA’in, Sovyetler Birliği’nin adını karalamak amacıyla, kitabın Nobel ödülünü alması için çok uğraştığı biliniyor. 2014’te açıklanan dokümanlarla da açıklamış bunu CIA. Kitabın Rusça baskısının Nobel komitesinin eline geçmesi için özellikle uğraştığını, Komite’yi etkilemek için büyük bir propaganda içine girdiğini, kitaptan özel olarak binlerce bastırıp dağıttığını, Batı ülkelerine tatile gelen Sovyet halkına ulaştırdığını, Sovyetler Birliği’nde yasak olan kitabı bu yolla ülkeye soktuğunu doğrulamış.

Daha sonra, 1970’de Nobel ödülünü alan ve sonrasında Sovyetler Birliği’nden uzaklaştırılan Alexander Solzhenitsyn, ödülü almayı reddettiği için Boris Pasternak’ı çok sert bir dille eleştirmiş.

4 Haziran 1933 - Ahmet Haşim öldü.

Unutulmaz şiiri Merdiven’i okuyorum takvim yaprağında:

Ağır ağır çıkacaksın bu merdivenlerden, / Eteklerinde güneş rengi bir yığın yaprak, / Ve bir zaman bakacaksın semaya ağlayarak... / Sular sarardı... yüzün perde perde solmakta, / Kızıl havaları seyret ki akşam olmakta...

11 Haziran 1923 - Özdemir Asaf doğdu. Sonra Lavinia'yı yazdı...

Sana Gitme demeyeceğim / Üşüyorsun ceketimi al / Günün en güzel saatleri bunlar / Yanımda kal

Sana gitme demeyeceğim / Gene de sen bilirsin / Yalanlar istiyorsan / Yalanlar söyleyeyim / İncinirsin

Sana gitme demeyeceğim / Ama gitme Lavinia / Adını gizleyeceğim / Sen de bilme Lavinia

16 Haziran 1923 – Nezihe Muhittin önderliğinde Kadınlar Halk Fırkası kuruldu. Kadınlara siyasi haklar istenilince, basında alay konusu oldu.

Türk kadınına seçme ve seçilme hakkı verilmesi, aslında durup dururken gerçekleşmemiş. Kadın erkek eşitliğinin, hiçbir zaman kolayca kabul edilen bir olgu olmadığı bir gerçek. Kadınlar, hiçbir ülkede siyasi haklara kolayca sahip olamamışlar. Türkiye’de de, Yeni Cumhuriyet’in eğitilmiş ve öncü kadınları, Yeni Cumhuriyet’in erkeklerine karşı savaşım vermişler bunun için. Bu kadınlardan biri Nezihe Muhittin. İstanbul’da varlıklı bir ailenin kızı olarak dünyaya gelmiş, bir süre mahalle mektebine devam ettikten sonra, evde özel öğretmenlerle eğitimini sürdürmüştü. Daha sonra öğretmenlik yapmış, gazetelerde sosyoloji, pedagoji, psikoloji konulu yazılar yazmış. Romanları, öyküleri, piyesleri var.

1923’de Kadınlar Fırkasını kurduğunda, gazeteler, kadınların siyasi haklar istemesiyle dalga geçmişler. Valilik, kadınların parti kurma hakkı olmadığı gerekçesiyle fırkayı kapatmış. Kolay vazgeçen bir kadın olmadığı anlaşılıyor Nezihe Muhittin’in. Bir süre sonra Türk Kadınlar Birliğini kurmuş. Kadınların düşünsel ve sosyal alanda kendini göstermesi, erkeklerle siyasi haklara sahip olması için çalışmayı sürdürmüştü. 1925 yılındaki seçimlerde, henüz kadınlara siyasi haklar tanınmamasına rağmen, Türk Kadınlar Birliği, Halide Edip’le, Nezihe Muhittin’i aday gösterince, Cumhuriyet Gazetesi, “Havva kızları meclise girip, yılın manto modasını tartışacak” diyen yazılar yayınlamış.

Türk kadını seçme ve seçilme hakkını pek çok ülkeye göre çok daha erken aldı diye övünüyoruz ama belli ki, erkekler, buyrun sevgili kadınlarımız deyip, kendi elleriyle vermemişler bu hakkı kadınlara.

21 Haziran 1908 – Londra’da 200 bin kadın, seçme ve seçilme hakkı için yürüdü.

İngiltere’de kadınların politik haklar için çabalaması 19’uncu yüzyılın sonlarında başlamış. Kadın kuruluşları, 1906’da başa geçen Liberal hükümetten çok umutluymuş fakat umutlar boş çıkmış. 1908’de, iki yüz elli bine yakın kadının Hyde Park’ta yürümesi bile işe yaramamış.

Sarah Gavron’un geçen yıl sinemalarda gösterilen filmi Suffragette (Filmin Türkçe adı Direne Direne) bu konuyu etkileyici bir şekilde anlatıyordu.

İngiltere’de kadınlar 1918’e dek oy hakkını kazanamamışlar, kazandıklarında da bu, 30 yaşını geçmiş olmak, emlak sahibi olmak ya da bir yeri kir alıyor olmak gibi koşullara bağlıymış. 21 yaşını geçmiş her kadının oy kullanabilmesi ancak 1928 yılında gerçekleşmiş.

Temmuz – Ağustos

5 Temmuz - Bedri Rahmi Eyübođlu: “İçerisine insan kokusu sinmiş mısralara vurgunum. Bıçak gibi kemiğe dayansın yeter. İğribüğrü, kör, topal kabulüm.”

Şiir hissedilmeli; acıtırsa acıtsın, duyursun kendini. Okuyunca, hayatı düşünelim. Yaşanmış; yaşanmamış, yaşanamamış. Sabah gördüğümüz, güle oynaya yoluna giden küçük komşu kızını, kızın yorgun bakışlı annesini. Hanımeli kokan yaz sokaklarında tembelce yürümenin güzelliğini. Yılların ne de çabuk geçtiğini. Yaşanmış bitmişteki hüznü. Cankurtaranın çığlığını. İyileşmeyi. Çimenin üzerinde hoplayarak yürürken, birbirine bakıp ince ince öten üç küçük serçeyi. Parktaki tahta kanepeye çökmüş, gözü uzaklardaki dalgın adamı. Çocuđunun anlattıklarını dinleyerek yürüyen babanın yüzündeki gülücüğü. Şiir bunları duyumsatamıyorsa neye yarar? Bedri Rahmi Eyübođlu’nun dediği gibi içine insan kokusu sinmeli şiirin.

Son zamanlarda okuduğumuz şiirlerin kaçının içine insan kokusu sinmiş? Kaçı içinizde bir yere dokunuyor, siz söyleyin.

15 Temmuz 1799 – Napolyon’un Mısır seferi sırasında, hiyeroglif yazısının çözümünü sağlayan, üç dilde yazılmış Rosetta taşı keşfedildi.

Milattan önce 196 yılında yazılan taşın bulunması, Napolyon’un Mısır seferine giderken yanında götürdüğü, sayısı yüz altmışı geçen bilim insanı ve sanatçıyı çok heyecanlandırmış olmalı. Fransa’da bir Mısır rüzgârı esiyormuş o sıralar. Aydınlar, Fransa’nın, uygarlığın beşiği olarak gördükleri Mısır’a hâkim olmasının yararlarını konuşuyorlarmış.

O yıllarda Mısır hâlâ Osmanlı İmparatorluğunun parçası ama yöneten Memlûk ileri gelenleri arasındaki anlaşmazlık yüzünden kargaşa içinde. Nil nehri kıyılarındaki Fransız tüccarlarıysa Mumlukların çıkardığı güçlükten usanmış durumdalar. Napolyon böylece başlamış sefere. Mısır’da kaldıkları üç yıllık süre içinde, Fransız bilim insanları Mısır kültürüne ait çok önemli çalışmalar yapmış, on dokuz ciltlik, büyük bir yapıt ortaya koymuşlar fakat Osmanlı ve İngiliz kuvvetleri bastırınca, buldukları taşın üzerindeki hiyeroglifin şifresini çözmeden geri

çekilmişler Mısır'dan. O karmaşada Rosetta taşı İngilizlere geçmiş. Taş İngiltere'de, taşın üzerindeki yazıların kopyasıysa Fransa'da... İki taraf da yıllarca uğraştıktan sonra, İngiliz bilim insanı Thomas Young yazıların birini çözmüş. Soldan sağa ya da sağdan sola okunabilen hiyeroglif yazısında, kullanılan kuş ve hayvan şekillerinin baktığı yönün, yazının okunması gereken yön olduğunu keşfetmiş fakat tüm çabasına karşın yalnızca altı hiyeroglifin ses karşılığını bulabilmiş Thomas Young. Hiyerogliflerin şifresini tam olarak çözebilen kişiye Fransız dil bilimci Jean Francois Cham-pollion olmuş.

21 Temmuz - Halikarnas Balıkçısı: "Bernard Shaw'u severim. Onun İnsan Üstün İnsan'ını bir kayıpta çevirdim. O zamanlar Millî Eğitim Bakanlığı'nca basıldı. Adımı bile yanlış yazmışlar. Ben şöyle bir eda takındı demişim, oda takımı gibi bir şey olmuş."

Bir süre önce okuduğum haber, Millî Eğitim Bakanlığı'nın okullara ücretsiz olarak dağıttığı kitapların, hatalarla dolu olduğunu yazıyordu. Örneğin âlet sözcüğü "a" ve "let" değil, "al" ve "et" şeklinde hecelere ayrılmış. Gazete yazılarındaki, makalelerdeki imlâ hatalarıysa, okunup geçilen, kimsenin aldırmadığı şeyler oldu artık.

Bazen bir hata özgünlük gibi algılanıyor. Harry Potter dizisinin ilk kitabı Felsefe Taşı'nın birinci baskısında, minicik bir yanlış içeren beş yüz kitabın piyasa değerinin 26 bin pound (yaklaşık 100,00 TL) ye yükseldiğini duymuştum. Hata şuydu: Harry Potter'ın Hogwartz'a giderken yanına alması gereken eşya listesinde "1 âsa" yazılırken âsa sözcüğü (wand) arka arkaya iki kez basılmış. Yayınevi, haberin yanıltıcı olduğunu açıkladı daha sonra; elbette ki birinci baskı olduğunu teyit etmekten başka bir önemi yoktu bu hatanın.

25 Temmuz - Selim İleri: "Sanatçı yaşamının bohem olabileceğine inanmıyorum. Bir gece geç yatsam, çalışmam üç dört gün aksıyor."

Bırakınız çalışmanın aksamasını, bohem yaşantı bir sanatçının sanat yaşamını bitirebilir. Bohem yaşamın en hızlısını yaşamış, sonra da alkol bağımlısı olmuş, ruhsal bozukluklara sürüklenmiş bir Scott Fitzgerald var dünya edebiyatında. Bir başka büyük yazar, Ernest Hemingway bohem yaşantıyı araç olarak kullanmış, onun tek derdi yazmakmış. Paris'teki

yıllarında yaşadıklarını, neredeyse bütünüyle, onları yazabilmek uğruna yaşadığını okumuştum Hemingway'i anlatan bir yazıda.

4 Ağustos 1927 – Turgut Uyar doğdu.

Bir kalır yanık yağlar kokusu şehirlerde/ Uzun nehirlere binip uzaklaşmadıkça/ Bir kalır yabancı yataklarda o oteller/ Meydanlar, heykeller, sizin olmadığınız her yer/ Bir kalıt uzun duvarlar ve onların dipleri/ Bir kalır yılgın adamların hep “Evet” dedikleri...

... diye yazmış ‘Çok Üşüme’de.

19 Ağustos 2001 – Edinburgh hayvanat bahçesinde bir penguene binbaşılık madalyası verildi.

Sir Nils Olav, penguenler familyasının ikinci en büyük türü olan kral penguenlerden biri. Edebiyat takvimi 2001’de binbaşı olduğunu yazmış; o tarihten bu yana rütbesi çok daha yükselmiş Sir Olav’ın. 2005’de albay olmuş, 2008’de şövalye unvanını almış ve 2016’da da tümgeneralliği. Onu hayvanat bahçesine sunan kişi Norveçli bir binbaşı olduğundan, Norveç muhafız ordusunun maskotu kabul edilmiş iri penguen Nils. 2008’de şövalye unvanı verilirken muhafız alayının önünde öyle bir gururla yürümüş, öyle düzgün davranmış ki, görenler hayran kalmış... Her zamanki gibi de çok akıllı usluymuş. İnanmazsanız, fotoğraflarla kayıtlı!

21 Ağustos – Cemal Süreyya: “Ben hangi şehirdeysem yalnızlığın başkenti orası”

Bazen bir şiirin yalnızca bir dizesi, iki dizesi takılır insanın yüreğine; Göçebe şiirinin, yukarıdaki bu iki dizesi gibi.

Sonra şöyle diyor Cemal Süreyya: “Bir de yine sevgili çocuk/ Biliyorsun kişi tutkularıyla/ Yalnızlığını adlandırıyor o kadar”

28 Ağustos – Erendiz Atasü: “Bir sanat yapıtı, başkalarıyla kıyaslanmak yerine, kendi duyarlığı içinde algılanmalı, diye düşünüyorum. Yarışmalara katılmak mecburiyetinde kalmamayı yeğlerdim.”

Sanat yapıtının kendi duyarlığı içinde algılanması... Bu düşünceye katılıyorum.

Sanatta kesin yöntem, tek doğru, en güzel yok aslında. Üstelik yarışmaların sonuçları, değerlendirmeyi yapan birkaç kişinin düşüncesini yansıtıyor yalnızca. Belki de sanatta yarışma kaldırılmalı.

Belirlenmiş kesin çizgilerin, işaretlenmiş özelliklerin yeri değil sanat. Bir sanat yapıtının nasıl olacağıın kesin ölçüsü olabilir mi? Estetikten söz edilebilir belki, hoşnutluk duygusu verebiliyor olmasından. Oysa bu da her zaman geçerli bir tanımlama değil.

Sanat olabilmesi için okuyucunun, izleyicinin yüreğine dokunması gerek diye düşünüyorum her şeyden önce. Duyguları ayağa kaldırmanın tek bir yöntemi yok. Yarışmalar olsa olsa düzey belirliyor bence, okulda bir sınıftan sonrakine atlamayı başaracak düzeyde olmak gibi.

Eylül - Ekim

2 Eylül – Nazlı Eray: “Sartre ya da Shakespeare de ilk defa Türkiye’de kendi öz yetenekleriyle çıksalar, arkalarında iyi bir yayınevi, iyi bir reklam kampanyası, medya olmasa söner giderler. Bundan eminim. Ha bu arada Kafka da güme giderdi!”

Bu ülkenin insanına güvenmiyor, halkın iyi edebiyattan anlamadığını mı düşünüyor Nazlı Eray? Yoksa, toplumun dört bir yanında olduğu gibi edebiyatta da kayırmacılık nedeniyle, birçok yeteneğin keşfedilmeden kaldığını mı söylüyor?

5 Eylül 1997 - Rahibe Teresa öldü.

Katolik hayırseverlerin rahibe anası Teresa’yı herkes iyilik meleği olarak görmüyor. Nobel Barış Ödülünü ve başka birtakım ödülleri kazanmış da olsa, Rahibe Teresa’nın aslında yoksulun dostu olmadığını, onun zenginin yanında olduğunu düşünen çok kişi var. Milyonlarca dolarlık yardımlara rağmen, dünyanın çeşitli yerlerinde açtığı kliniklerdeki, yetimhanelerdeki, okullardaki, fakir evlerindeki koşulların berbat olduğundan söz ediliyor. ‘Acı çekmek’ Tanrı’nın insanlara bir lütfudur diyor Rahibe Teresa. Ama ortadan kaldırılabilmesi mümkün olan acıları, yazgı olmaması gereken acıları hep yoksullar, hep azınlıklar, hep güçsüzler çekiyor, bunu da biliyordur.

“Ben bir sosyal hizmet görevlisi değilim.” demiş Teresa, “Ben bunu bir neden için yapıyorum, İsa için, Kilise için yapıyorum.”

Oysa, iyilik, ‘iyilik’ten başka bir amaçla yapılıyorsa, her an kötülüğe dönüşmesi mümkün bence.

18 Eylül 1956 – Efes’te yapılan arkeolojik kazılarda dünyaca ünlü Artemis heykeli çıkarıldı.

Efes’in Artemis’i... Ardında yalnızca birkaç mermer parçası bırakarak, sonsuz geçmişe karışan Artemis Tapınağının tanrıçası. Dünyanın Yedi Harikası’ndan biriymiş onun tapınağı. Öylesine eski ki Artemis, yalnızca 1956’dan bu yana aramızda oluşunda yanlışlık var gibi... Sanki o hep bizimle, hep buralardaydı.

22 Eylül 1835 – Edgar Allan Poe, 13 yaşındaki kuzeni Virginia Clemm ile gizlice evlendi. Poe, bu sırada 26 yaşındaydı.

Edgar Allan Poe adına özür dilemeye ya da onu haklı göstermeye çalışan kimi edebiyat tarihçileri, Virginia Clemm'in hiçbir zaman hamile kalmadığını (tüberküloz nedeniyle 24 yaşında ölmüş) öne sürerek karı kocanın kardeş gibi yaşamış olabileceğini söylüyorlar. Bu savı desteklemek için de Edgar Allan Poe'nun ünlü şiiri Annabel Lee'nin dizelerine gönderme yapıyorlar.

Senelerce senelerce evveldi / Bir deniz ülkesinde / Yaşayan bir kız vardı bileceksiniz / İsmi Annabel Lee

Hiçbir şey düşünmezdi sevmekten / Sevmekten başka beni / O çocuk ben çocuk, / Memleketimiz / O deniz ülkesiydi

Bu düşünceye karşı çıkanlar, Virginia'nın da Edgar'a sevdalı olduğunu söylüyorlar. Kocasının resmini yastığının altında saklarmış Virginia. Bir de şiir yazmış ve 1846'da Sevgililer Günü armağanı olarak vermiş Edgar'a. Dizelerin baş harfleri alt alta okunduğunda, 'Edgar Allan Poe' adı ortaya çıkıyormuş.

29 Eylül - Tomris Uyar: "Sizin için hiç uğraşmayan bir yayınevi varsa, ki bunu özellikle duyurmayan ve bu reklam dünyasının içinde sizin yayınlanan kitabınızın aşağı yukarı sevenleriniz tarafından bile duyulmadığı, bilinmediği bir ortamda ödül kazanıyorsanız o ödülün yararı var."

Ödül kazanmış olmak, okuyucuya ulaşmayı kolaylaştırabilir, diyor Tomris Uyar bu sözleriyle. Diyor ama, sözlerin söyleniş tarzı, bir yandan da ödülleri çok da güvenilir bulmadığını belli ediyor.

Gerçekten de ödüller ne derece saygın ve güvenilir?

Bu noktada, bir başka yazarı Leyla Erbil'i anıyorum. Öykü kitabı Gecede'yi 1968 yılında kendi çabasıyla bastırarak Sait Faik Hikâye yarışmasına gönderir Leyla Erbil. Ödül o yıl, Orhan Kemal ve Faik Baysal arasında paylaşılır. Bunun ona tam olarak neler düşündürdüğünü bilmiyorum ama daha sonra, 1969'da arkadaşları Hayati Asilyazıcı, Selim İleri, Demir Özlü,

Naci Çelik ve Fikret Ürgüp ile birlikte Sait Faik'in mezarının başında toplanarak, ödüllere katılmama kararı alır Leyla Erbil. Bundan sonra da hiçbir ödüle katılmaz.

3 Ekim – Yaşar Kemal: “Bir şeyi duyduktan, böylesine güzelliğine vardıktan sonra, ona yakın da olsa anlatamadıktan sonra, neye yarar ki, yazarlık, şairlik neye yarar ki.”

Mümkün mü anlatabilmek, gerçekten mümkün mü? Edebiyatın gücü nedir?

“Düşündüm, ben dedim, anlatayım, bir daha söyleyeyim. Selim'in ceylan türküsünü hiç olmazsa burada yazayım, olmadı, beceremedim. Şimdi işte, kocaman kara gözlü, gözleri dışarıya yumruk gibi fırlamış, pırıltılı gözlü, ceylanlar aşığı Selim'in ceylanlar ağıtını söyleyememenin acısı ağı gibi oturdu yüreğime.”

4 Ekim 1910 – Cahit Sıtkı Tarancı doğdu. Biz Neredeyiz Sevgilim'den:

*Gecesi benden, mehtabı senden / Bir bahçesi var ki aşkımızın, / Mevsimlerdir dolaşırız,
bitmez / Kim demiş ki zamanla gül solar? / Bülbül hiç yorulur mu türküden? / Dilbersin işte,
delikanlıyım*

10 Ekim – Tahsin Yücel: “Yazar, yapıtını biçimsel olarak yapılandırmak durumundadır, ama kesin anlamlar iletmek zorunda değildir. Roland Barthes'in dediği gibi, iyi yazın kesin yanıtlar getirmez, dünyayı açıklamaz, sorular sorar.”

Okurdan katılım beklenen bir yazı anlayışından söz ediyor Tahsin Yücel. Yazarla okur arasında ilişki kurulmasını sağlayacak türden metinler yazmaktan. Okurun, her şeyi sahiplenip kendisine sunmayacak bir yazara, yazarın da bıraktığı boşlukları doldurma çabasından kaçmayacak bir okura gereksinimi olacak böyle bir anlayışta.

Yazar anlatacağı şeyler olduğu için yazıyordur. Paylaşmak, dile getirmek, iletmek istediği, inandığı, içinde biriktirdiği bir şeyler. Okurun vardığı anlam, yazarın anlatmak istediğinden bambaşkaysa (ki, her okur okuduğunu kendine göre değerlendireceği için öyle olması beklenebilir), kendi yanıtlarını iletmeyen yazar, okurla arasında bağlantının sağlandığını hissedebilecek midir? Hissetmeyecekse bu önemli değil midir?

İngiliz edebiyatçı Samuel Johnson, “Bir yazar kitaba yalnızca başlar, onu bitiren okurdur.” demiş. Bu da yazarın kesin yanıtlar sunmasıyla ve okura düşüncesini dayatmasıyla değil ama kendi yanıtlarını samimiyetle aktarmasıyla sağlanır gibi geliyor bana.

16 Ekim – Bu kez bir karikatür. ‘Boşuna Sinirlenmiyorum’ karikatür dizisindeki adam birine kızmış. Şöyle diyor: “Roman ve öykü okumazmış. Çünkü gerçek değillermiş. Hayat romanlardaki gibi değilmiş. Film de izlemezmiş. Süleyman Demirel gibi boş zamanlarında devletin kağıtlarını oku o zaman. Resmî Gazete de olur.”

Size de tanıdık geliyor mu ‘hayat romanlardaki gibi değil’ sözleri? Okumamaya gerekçe gösterilen bu sözleri duydunuz mu çevrenizde?

Kasım – Aralık

1 Kasım 1977 – Martin Scorsese'nin yönetmenliğini yaptığı Taksi Şoförü'nün Türkiye'de ilk gösterimi yapıldı.

Amerikan Film Endüstrisi tarafından elli ikinci en önemli film seçilen ve ülkenin Ulusal Film Arşivi'nde saklanan bu ünlü filmi geçen hafta bir kez daha izledim. Yasaların ve polislin kimi durumda işe yaramadığını fark edip, iyiliği, doğru olanı sağlamayı kendine görev edinen, yalnız ve bunalımlı taksi şoförü Travis... Robert De Niro'nun bir zamanlarki genç ve ince yüzünü unutmuşum. Yeni filmlerinden hangisini izledim en son? Joy'da, Joy'un babası Rudy Mangano'ydu. Zevksiz komedi Çılgın İhtiyar'daysa Dick Kelly. Yıllar insanı değiştiriyor değiştirmesine de, özün dışı vuruşu hep aynı. Robert De Niro'nun kaşları yine aynı biçimde kımıldıyor, gülüşü, konuşmasındaki vurgulama aynı.

Travis'in aynada yansıyan görüntüsüyle yaptığı konuşmanın yer aldığı sahne, filmin en ünlü sahnesi... Konuşmanın bir parçası, "Bana mı söylüyorsun?" sorusu (You talkin' to me?), filmin gösterildiği yıllarda dillere dolanmış, bir 'pop kültür söyleyişi' haline gelmişti. "Bana mı söylüyorsun? *Bana mı* dedin? Bana mı dedin? Kiminle konuşuyorsun? Başka kiminle konuşabilirsin ki, burda sadece ben varım. Sen kiminle konuştuğunu sanıyorsun?"

Yüzden fazla filmde oynamış Robert De Niro, hepsinin de harika olduğunu söyleyemem. Muhteşem olanlar, harika olmayanları unutturmaya yetiyor.

3 Kasım 1957 - Dünya yörüngesine gönderilen Sovyet uzay köpeği Layka orada öldü.

Sovyetler Birliği 4 Ekim 1957'de dünyanın ilk yapay uydusu Sputnik 1'i, bundan bir yıl sonra da içine Layka adlı köpeğin bindirildiği Sputnik 2'yi fırlattı. Birinci uydu yörüngede üç ay döndükten sonra atmosfere girdi, yanarak dünya yüzeyine düştü. Sputnik 2 geri dönmedi. Layka'yla birlikte uzayın sonsuzluğuna karıştı.

Haruki Murakami'nin Sputnik Sevgilim adlı romanında Sumire, âşık olduğu Myu'dan 'Sputnik Sevgilim' diye söz eder. Romandan tadımlık bir alıntı: "Sumire o günden sonra Myu'yu Sputnik Sevgilim olarak anmaya başladı. Bu sözün tınısını sevmiştir. Ona köpek Laika'yı çağırıyordu. Uzayın karanlığında sessizce dönen yapay bir uydu. Küçük penceresinden

bakan köpeğin parlak, kara gözbebekleri. Uzayın sonsuz ıssızlığında acaba neye bakıyordu o köpek?”

11 Kasım 2003 - Mısır Hükümeti, Mısırlı olmayanların göbek dansı yapmasını yasakladı.

Mısır Hükümeti yerli oryantalleri korumak için bu kararı aldığını, yabancı dansçılara artık çalışma izni verilmeyeceğini açıklamış. (Bu olay 2003'te- şimdi durum kim bilir nasıl) Kahire'de çalışan Caroline adlı Amerikalı dansçı, Mısır toplumunun Müslüman kadınların açık kıyafetle dansına gitgide daha az hoşgörü gösterdiğini, yerli dansçı sayısının azaldığını söyleyerek, bu karara karşı çıkmış. Yerli dansçılar gecede 250-300 dolar alıyor, yabancıların kazancıysa, bazen 1600 doları buluyormuş o günlerde. Tam da herhangi bir Orta Doğu ülkesinden (Türkiye'den de) bekleneceği gibi... Nedir bu Orta Doğu ülkelerinin Batılı yabancılara olan düşkünlüğü?

Sidney'de bir Lübnan lokantası, La Beirut... Bir cumartesi gecesi... Dolgun kalçalarıyla çember çizen dansöz, izleyenlerden kopup gelen alkışa, hoplayan göbeğini armağan ediyor. Bir Jamila, belki de bir Nejla olabilir o, fakat aslında bir Alice bu güzel kadın... Beline doğru uzanan sarı buklelerin altında kahve koyuluğunda saç gizliyse de açık renk teni, yüz hatları, dans etmediği zamanlardaki hareketleri onun bir Avustralya kızı olduğunu söylüyor. Masalardan birine yaklaşıyor, el çırparak eşlik eden kadınlardan birini yanına çekiyor Alice. Omuzları hemen o anda titremeye başlıyor kadının, sabırsızlıkla bekliyordu bu ânı.

17 Kasım 1972 – Türkiye'nin ilk kadınlar partisi olan Türkiye Ulusal Kadınlar Partisi kuruldu.

1980 darbesi sonrasında kapatılan bu partinin amacı, meclisteki erkek egemenliğini azaltmak, kadın hakları için savaştı.

Neden kadınlar siyasete girip de yalnızca kadın sorunlarıyla uğraşınlar? Başka bir alanı, örneğin edebiyatı düşünürsek, kadın olan bir yazar yalnızca kadın sorunlarını mı yazacaktır? (Bir yazar, kadın sorunlarını yazmayı seçse de, işin içine tüm insan ilişkileri girecektir, bu da ayrı bir konu elbette.) Erkekler Partisi diye bir siyasi parti yokken, kadınlar partisi niçin var? Kadınlar erkeklerle birlikte, çok amaçlı siyasi partilerde yer alsalar daha iyi olmaz mı?

Siyaset ve sanat birbirinden çok farklı. Kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olabilmeleri, siyasette doğrudan buna yönelik çaba göstermeleriyle mümkün görünüyor. Var olan siyasi partiler içinde yer alarak, istenen sonuca ulaşmak kolay değil, bekleyecek vakit yok. Birinci amacı bu olan siyasi temsilcilere ihtiyaç var. Alfabe'ye ancak okumayı öğrendikten sonra gerek olmayacağı gibi, kadın siyasi partilerine de ancak kadınları ilgilendiren sorunlar çözüldükten sonra gerek kalmayacak.

İngiltere'de, Kadınlara Eşitlik Partisi (Women's Equality Party), İsveç'te ve Norveç'te, Feminist Girişim (Feminist Initiative), Hindistan'da, Birleşik Kadınlar Cephesi (United Women Front), Filipinler'de, Gabriela Kadınlar Partisi (Gabriela Women's Party) - adını on sekizinci yüzyılda yaşamış ünlü bir kadın generalden almış - gibi kadın partileri çalışmalarını sürdürüyor.

Ülke yöneticilerinin sık sık kadınları ezmeye yönelik söylemler verdiği Türkiye'de böyle bir parti gerekmiyor mu?

26 Kasım 2008 - F. Scott Fitzgerald'ın kısa hikayesinden sinemaya uyarlanan Benjamin Button'un Tuhaf Hikayesi filminin gösterimi yapıldı.

Bir kitabı okuduktan sonra filmini izlemek daha güzeldir ama bu kez tersi oldu. Yaşlandıkça gençleşen adamın öyküsünü, kütüphanede bulduğum eskimiş bir kitaptan, geçenlerde okudum. Babasıyla ilk karşılaşmasında, beşiğinin içinden "Benim babam sen misin?" diye seslenen ihtiyar bebeği, "Kimsin sen? Nerden çıktın?" sorusuyla yanıtlıyordu şaşkın baba. Henüz adı verilmemiş bebek, ışığı kaçırmış solgun gözleriyle, kendinden daha genç görünen babasına bakıyor, "Kim olduğumu kesin olarak söylemem mümkün değil, çünkü yalnızca birkaç saat önce doğdum ama soyadımın Button olduğu kesin." diyordu.

Scott Fitzgerald öykü yayımlandıktan kısa bir süre sonra, benzer bir konunun Samuel Butler'ın Note-Books adlı kitabında yer aldığını fark ettiğini söylemiş. Daha sonraki yıllarda başka yazarlar, J.G. Ballard, William Patrick Kinsella, Andrew Sheen Greer konusu 'tersten yaşlanma' olan yapıtlar yayımlamışlar.

Sanatta 'taklit' onaylanmaması gereken, yüz kızartıcı bir şey mi?

Hogarth Press'in "Hogarth Shakespeare" dizisi, bir yıl önce Jeanette Winterson'un Zamandaki Boşluk romanıyla başladı. Kış Masalı'nı yeniden yazmıştı Jeanette Winterson. Shakespeare yapıtlarını yeniden anlatan başka yazarlar, başka kitaplar geldi ardından. Margaret Atwood'un daha yakınlarda kitapçılarda yerini alan romanı Hag-Seed, Fırtına adlı oyunun tekrar yazımı.

Jane Austen'in Gurur ve Önyargı'sını bambaşka biçimde yeniden yazan bir Seth Grahame-Smith var örneğin. Gurur, Önyargı ve Zombiler, komedi karışık bir korku romanı.

Yaratıcılıkla işlendiğinde, sanatta 'taklit' ayıplanacak bir şey değil. Pişmiş olan ısıtılıp sunulmayacak, yenisi pişirilecekse.

*

27 Kasım 1961 – İstanbul polisi bacağında "Moskova" yazılı kâğıt bulunan kargayı nezarete attı.

Mehmet kuşun her türünü eskiden beri severdi. Çalıştığı atölyenin önündeki yarı çimen, yarı toprak alana birkaç karga gidip geliyor, konuşur gibi sesler çıkartıyordu. Günler geçtikçe sadece biri kaldı kargaların, ötekiler yok olmuştu. Mehmet tanıyordu artık onu, hızla geliyor, kanatlarını çırpıştırırken tuhaf tuhaf ötüyordu. Herkes ne çirkin sesi var, dese de, Mehmet çirkin bulmuyordu, hiçbir kuşun sesi çirkin değildi ona göre. Bir gün yediği fındıktan uzattı kargaya, bu da nerden çıktı şimdi der gibi kuşkuyla baktı önce karga. Usulca yaklaştı, uzaklaştı, sonra yine yaklaştı. Bir yandan, Mehmet'e gözdağı verir gibi bakıyor, korkutmaya çalışan sesler çıkartıyordu. Bir fındık, ardından bir fındık daha... Her gün biraz daha yakına gelir oldu. Nedendir bilinmez, Mehmet'in aklına tuhaf bir fikir geldi. Bir gün koluna konduğunda, daha önceden hazırladığı, üzerinde Moskova yazılı kâğıdı, karganın bacağına sardı. İpi de yanında hazırды tabii, üç beş kez dolayıp bağladı, kargayı havaya saldı. Bakalım ne olacak, dedi kendi kendine. Ertesi gün karga gelmedi, sonraki gün de, daha sonraki de... Mehmet kargasının nerelerde olduğunu merak etti durdu... Kasım ayında bir Pazartesi bir karganın bacağındaki kağıt nedeniyle tutuklandığını gazetede okuyana dek.

1 Aralık 1936 – Orhan Veli'nin ilk şiirleri Varlık dergisinde yayımlandı.

Varlık dergisinde dört şiiri yayımlanmış Orhan Veli'nin. Daha sonra öncülüğünü yapacağı Garip akımının şiirlerine hiç de benzemeyen şiirler bunlar. İçlerinden biri Oaristys, şöyle başlıyor:

Ey hatırası içimde yemin kadar büyük, / Ey bahçesinin hoş günlere açık kapısı / Hâlâ rüyalarımın giren ilk göz ağrısı, / Çocuk alınlarında duyulan sıcak öpücük.

7 Aralık 1958 – İstanbul sokaklarında hulahup çevirmek yasaklandı.

Hulahupun İstanbul'da neden yasaklandığını bilen yok. Ankara'da yaşayan Amerikalı bir kızın hulahup çevirirken vefatını neden gösterenler var. Fakat yasak niçin İstanbul'da da, Ankara'da değil? Belki de asıl neden Japonya ve Endonezya'nınkiyle aynıdır. Japonya ve Endonezya, herhangi bir kişinin kamuya açık bir yerde kalçalarını sallamasının ahlâksızca ve yersizce bir davranış olduğunu gerekçe göstererek yasaklamış hulahupu. Hulahupun milâttan önce 500 yıllarından bu yana ortalıkta olduğu düşünülürse, insanlık ne tuhaf!

8 Aralık – Pınar Kür: “‘Sıkıntı biriktirmek’ diye bir tekniğim vardı. Yani sıkılıyorum, bunalıyorum ama bundan kurtulmak için hiçbir şey yapmıyorum. Tersine eve kapanıyorum. Sonunda o biriken sıkıntı bir patlamayla son buluyor.”

Nietzsche'nin dediği gibi: “Acı çekme, büyük acılar çekme disiplini- bilmiyor musunuz ki, insanlığın şimdiye dek yükselişini sağlayan tek şey, bu disiplindir. “ (*)

Herkesin yalnızca ‘mutluluk biriktirmek’, hatta ‘mutlu görüntüsü biriktirmek’ peşinde olduğu bugünlerde her şey nasıl da sığ!

22 Aralık – Selçuk Baran: “Nostalji de bir kaçış değil mi? Hem de kaçışların en güzeli.”

Evet, öyle. Nostaljiye karşı çıkanlar; rahat bırakın nostaljiyi... Geçmiş olana duyulan özlem hep vardı, hep var olacak. Sanatçı olmak gerekmez, nostalji herkesi besleyen bir şey.

30 Aralık – Özdemir Asaf'ın ‘Karanlık Hep Kendine Gider’ şiirinden:

*Karanlık, açmaz kapısını, / Bu çağrıdan ürker, ses vermez.../ Bırakıp pılsını pırtısını,
çeker gider. / Nereye gittiğini karanlıktan kimse görmez.*

Sanki şiir takvim yaprağından sesleniyor, "İlk dörtlüğüm nerede? Tamamlayın beni..."

İşte, olmazsa olmaz o ilk dörtlük:

*Aydınlık, karanlığa gider, seslenir:/ Görsünler, sende ışık parıltısını. / Gel karanlık, der,
/ Seni aydınlatayım;*

(*) Beyond Good and Evil, Friedrich Nietzsche

Saba Öymen

Takvimli Edebiyat Notları (I)

ekitap.ayorum.com